

VIKTOR DYK - KRYSAŘ

Vytvořeno v rámci projektu Gymnázium Sušice – Brána vzdělávání II

Autor: Mgr. Edita Krouská

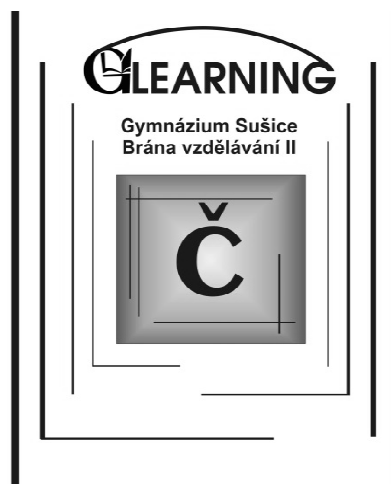
Škola: Gymnázium Sušice

Třída: 4. ročník čtyřletého studia

Předmět: Český jazyk - literatura

Datum vytvoření: listopad 2013

Označení: VY_INOVACE_32_CJ-1_12

Anotace a metodické poznámky:

Materiál obsahuje pracovní list určený k rozboru textu. Pracuje s ukázkou z uměleckého díla Krysař. Následují úkoly vztahující se jak k samotné ukázkě, tak i k širšímu kontextu autorovy tvorby, včetně zasazení díla do kontextu světové literatury. Součástí materiálu je i možné řešení, tedy odpovědi na zadané otázky. Pracovní list je vhodný jako příprava k ústní části společné maturitní zkoušky z českého jazyka.

Zdroje a použité materiály:

1. DYK, Viktor. Krysař, Dauphin, Liberec - Praha, 1997, 95 stran, ISBN 80-86019-27-6
2. POLÁŠKOVÁ, Taána. Literatura – přehled středoškolského učiva, nakladatelství VYUKA.cz, edice MATURITA, Třebíč, 2012 – dotisk 2. vydání, 207 stran, ISBN 80-902571-6-X

Obrázky a schémata byly vytvořeny pomocí nástrojů programu MS Word, 2007.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

VIKTOR DYK - KRYSAŘ

Krysař šel a rostl svou písni. Byl vysoký; nyní však jako by o hlavu převyšoval všechn zástup.

Oh moci píšťaly krysařovy! Přerodila Hameln. Vzkřísila světy dávno odumřelé, rozpálila srdce dávno zchladlá. Lidé z Hameln, dobrého hanzovního města, nemyslili už na prodej a koupi, na zisk a ztrátu. Roztoužili se neznámými jindy touhami, rozesněli nesněnými dříve sny. Oh moci píšťaly krysařovy!

A nepřerodila krysaře samého jeho píšťala? Nemysлил už na malichernou mstu, na malou zlobu, na Frosche, Strumma; nemysлил dokonce ani na Kristiána. Cítil bolest, ale více touhu.

Píseň píšťaly očistila bolest krysařovu; očistila myšlenku na Agnes. Oh země sedmihradská!

Srdce jeho jistě o ní někdy snilo; ale teprve píšťala učinila ji skutečnou. A jak zněla mocně a jasně píšťala, opakoval si krysař: „Ani vina, ani hřích!“

Cesta je jasná a jasný je cíl. Není nutno vrhnout se v propast, abychom dosáhli ráje? Agnes tou cestou šla; dostihne, ano, dostihne Agnes.

Lid z Hameln šel za svým chmurným a zamyšleným vůdcem, za velitelskou a mocnou písni jeho píšťaly. Strhovala je a pudila dále. Dále, až k bráně - -

Klopýtali cestou a necestou, padali, aby vstali a šli dále. Slyšeli jen krysaře a viděli jen krysaře. A jak kráčeli, otevřela se náhle před nimi propast.

Krysař stál nad propastí, chmurnější, velebnější. Mocně a slavně zněla píšťala.

Nikdo z Hameln nezastavil se před branou. Nikdo, kromě Seppa Jörgena, zamyšleného nad hladinou řeky.

Všichni prošli za zvuků píšťaly s důvěrným úsměvem a rozepjatou náručí: Oh země sedmihradská! Všichni prošli a mizeli bez hlesu. A chmurný a němý vůdce pískal a pískal.

Dav řídl za zvuků písně krysařovy; posléze krysař osaměl nad propastí -

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

ZADÁNÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární druh a žánr:
2. Charakterizuj jazykové prostředky:
3. Vysvětli význam slov *malicherný, chmurný, velebný*, najdi pro ně synonyma a antonyma:
4. Charakterizuj postavy vystupující v ukázce:
5. Jaká je kompozice díla? Ze které části je ukázka? Co ukázce předcházelo? Čím příběh pokračuje?
6. Definuj hlavní motivy celého díla:
7. Co víš o původnosti námětu?
8. Zařaď ukázku do kontextu autorova díla:
9. Charakterizuj českou literaturu v době vzniku tohoto díla:
10. Kterí další umělci se nechali tímto příběhem inspirovat ke své tvorbě?

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

MOŽNÉ ŘEŠENÍ ÚKOLŮ

1. Urči literární **druh** a žánr: **epika, novela**

Podle Aristotelovy poetiky rozlišujeme tři základní literární druhy – epika, lyrika a drama. **Epika** je literární druh, v němž je skutečnost ztvárněna vypravováním příběhu. Obvykle mívá dvě složky – řeč autorskou (vypravěč) a promluvy jednotlivých postav.

Novela je epický prozaický žánr zpravidla středního rozsahu, jehož základ tvoří poutavý příběh s výrazným zakončením. Za zakladatele novely je považován G. Boccaccio.

2. Charakterizuj **jazykové prostředky**:

Kniha je psána **er-formou** (nadosobní vypravěč), **spisovným jazykem**. Převažuje jmenné pojmenování, najdeme mnoho přídavných jmen i příslovčí, které více charakterizují postavu či událost. Větná stavba je pestrá, najdeme složitá souvětí s polovětnými konstrukcemi i krátké větné ekvivalenty. Popisné pasáže jsou velmi časté, převažuje charakteristika postav, a to včetně charakteristiky vnější, s detailním popisem podoby i například oblečení.

Text je protkán **dialogy**, přímá řeč jej oživuje. Repliky bývají poměrně krátké, úsečné, text vyvolává v čtenáři pocit napětí, atmosféra je plná náznaků a symbolů.

3. Vysvětli význam slov *malicherný, chmurný, velebný*, najdi pro ně synonyma a antonyma:

Synonyma jsou slova stejného nebo podobného významu.

Antonyma jsou opozita, slova opačného významu.

Malicherný může být člověk ulpívající na maličkostech, dále se může jednat o bezvýznamnou věc. Synonyma jsou: nicotný, bezvýznamný, nedůležitý, drobný. Antonyma jsou: důležitý, významný, podstatný.

Chmurný je knižní obdoba slova neveselý, bývá spojováno s myšlenkou či náladou, zřídka například ve významu zamračený (chmurná obloha).

Synonyma jsou: smutný, temný, ponurý, zamyšlený, deprimující, mrzutý, bezútěšný. Antonyma jsou: veselý, bezstarostný, jásavý.

Velebný znamená vzbuzující úctu (velebný pán je označení pro katolického kněze). Synonyma jsou: ctihodný, úctyhodný, důstojný, vznešený. Antonyma jsou: nedůstojný, bezcenný.

4. Charakterizuj **postavy** vystupující v ukázce:

Krysař je hlavní hrdina díla. Jedná se o tajemného samotáře. Putuje po městech a svojí píšťalou, která umí omámit vše živé, hubí krysy. O síle své píšťaly ví, ovšem nechce ji zneužít. V Hameln se setká s Agnes, zamiluje se do ní, a tento cit změní jeho osamělý způsob života. Sám sebe charakterizuje takto: „*Nejmenuji se; jsem nikdo. Jsem hůř než nikdo, jsem krysař.*“ Byl vysoký, štíhlý, nosil přiléhavý sametový kabátec a úzké kalhoty. Měl drobné a jemné ruce.

Agnes je prostá měšťanka z města Hameln, je mladá a krásná. Do krysaře se také zamiluje, ale čeká dítě s bývalým milencem, a když se to Krysař dozví, odejde z města. Agnes se rozloučí se svou matkou a odejde do země sedmihradské, z hory Koppel skočí do propasti.

Sepp Jörgen je chudý rybář, kterému trvá celý den, než pochopí, co se okolo něho děje. Proto jím měšťané opovrhují, někteří se mu i vysmívají, například dívky Kätchen a Lora. Sepp žije sám v malém a chudém domku. Je trpělivý, odevzdaný, ale velmi pomalý. Lidé mu dělají naschvály. Na konci díla odolá zvuku krysařovy flétny a postará se o kojence, kterého najde ve vylidněném městě. Příběh končí tím, že Sepp se vydává hledat ženu, která by dala nemluvněti pít.

Lid z Hameln, to jsou obyvatelé města. Radní potřebují pomoc krysaře, nabídnou mu 100 zlatých (rýnských) za vyhnání krys. Krysař svůj úkol splní, ale radní mu odmítají částku vyplatit. Mezi radní (konšele) patří například **Gottlieb Frosch**, řemeslník, truhlář, výrobce postelí, dále pak **Bonifác Strumm**, krejčí.

Dlouhý Kristián je blondatý, modrooký mladík, který miluje Agnes. Je zaměstnán v obchodě svého strýce. Agnes se pak zamiluje do krysaře, Kristián jí ale stále nadbíhá.

5. Jaká je **kompozice** díla? Ze které části je ukázka? Co ukázce předcházelo? Čím příběh pokračuje?

Novela je uvedena věnováním příteli Jaroslavu Kamprovi ze září 1911. Kniha je přehledně členěna do kratších celků. Jedná se o kapitoly, které nemají vlastní nadpisy, jsou pouze označeny římskými číslicemi I až XXVI.

Ukázka pochází z jedné ze závěrečných částí novely, konkrétně z 24. kapitoly. Ukázce předcházela scéna, při které se krysař dozvídá o smrti Agnes. Její matka, která neunesla ztrátu své dcery, mu se šíleným chichotáním sdělila, že Agnes odešla na horu Koppel, do země sedmihradské. Poté krysař mocně zapískal na svou píšťalu a obyvatelé města jej v průvodu následovali. Nakonec skočí do propasti i sám krysař a příběh je završen tím, že ve městě zbyl pouze Sepp Jörgen, kterému teprve teď začíná docházet, proč je nedělní město vyliďněné. Jako by teprve teď slyšel zvuky píšťaly a nechal se jimi vábit k propasti. Cestou však otevřeným oknem jednoho domu zaslechl pláč dítěte. Vstoupil dovnitř, pochoval malou baculatou holčičku, zazpíval jí ukolébavku o zemi sedmihradské. Krysař byl dál váben na horu Koppel, ale křik dítěte překonal zvuk krysařovy píšťaly, otočil se od propasti a šel hledat ženu, která dá dítěti pít.

6. Definuj hlavní **motiv** celého díla.

Novela bývá charakterizována jako novela novoromantická. Je pravda, že jedním z hlavních motivů je **rozpor mezi skutečností a snem**, podobně jako u romantických děl první poloviny 19. století. Kromě touhy po naplnění ideálu najdeme i další motivy, a to motiv **deziluze**, motiv **mezilidských vztahů**, **lásky**, kritiku negativních lidských vlastností, **hamižnosti**, **ziskuchtivosti**, **nespravedlnosti**.

Dalšími motivy jsou otázky o smyslu lidské existence, o posmrtném životě, ke kterému se vážou představy o zemi sedmihradské.

7. Co víš o **původnosti** námětu?

Viktor Dyk v této novele zpracoval téma **středověké německé (saské) pověsti** o krysaři, který vyhubil krysy ve městě, ale nedostal za to slíbenou odměnu. Rozzlobil se a odvedl z města všechny děti. Existuje několik verzí této pověsti, které se liší především svým závěrem.

8. Zařaď ukázkou do **kontextu** autorova díla:

Viktor Dyk působil před první světovou válkou jako novinář. Už koncem 19. století vydával **básnické sbírky** (A porta inferi – subjektivní lyrika, Satiry a sarkasmy – politická satira). Dyk se řadil k autorům generace **anarchistických buřičů** (spolupracoval i s **dekadentními** autory Jiřím Karáskem ze Lvovic a Arnoštem Procházkou v časopise Moderní revue), kam patřili kromě Dyka i František Gellner, Fráňa Šrámek, Karel Toman či Stanislav Kostka Neumann.

Během první světové války a po jejím skončení psal tzv. **válečnou tetralogii** (sbírky Lehké a těžké kroky, Anebo, Okno a Poslední rok), v níž vyzývá k odvaze a vyjadřuje obavy o osud českého národa.

Kromě poezie se věnoval i kratším prózám (psal povídky) a dramatu (např. hra Zmoudření Dona Quijota).

Novela Krysař vyšla v roce **1915**, časopisecky vycházela už v letech 1911 a 1912 v časopise Lumír, nejprve pod názvem Pravdivý příběh.

9. Charakterizuj **českou literaturu** v době vzniku tohoto díla:

Viktor Dyk je autor přelomu 19. a 20. století. Básníci konce 19. století se distancovali od předchozí poezie, opustili pravidelný verš lumírovců, přinesli nová témata. **Literární moderna** kladla důraz na individualitu, odmítání mravních i estetických zvyklostí. **Dekadentní autoři** se sdružovali kolem časopisu Moderní revue (Arnošt Procházka, Jiří Karásek ze Lvovic, Karel Hlaváček), kde začal svá díla otiskovat i Viktor Dyk. Souběžně s Českou modernou (Manifest České moderny z roku 1895, F. X. Šalda, O. Březina, A. Sova) se utvářela i tzv. Katolická moderna (Sigismund Bouška, Jakub Deml, Xaver Dvořák). Na přelomu století do literatury vstoupili i tzv. **buřiči, generace anarchistická**. Patřili sem kromě Viktora Dyka i S. K. Neumann, Fráňa Šrámek, František Gellner, Karel Toman a další. Jsou spojeni s časopisem Nový kult a s propagací svobody, odmítáním války a falešné morálky. Generačně se k nim řadí i Petr Bezruč, který ve své sbírce Slezské písně dokázal skloubit všechny dosavadní umělecké směry – realismus, impresionismus či symbolismus.

V próze se v tomto období projevoval **expresionismus**, který je charakterizován únikem od reality ke snění. Tvořili zde autoři jako například Ladislav Klíma či Richard Weiner.

10. Kterí další umělci se nechali tímto příběhem **inspirovat** ke své tvorbě?

Novela byla několikrát zfilmována. Už v roce 1933 byl natočen krátký americký animovaný film. V roce 1985 pak vznikl půvabný **loutkový film v režii Jiřího Barty**. V tomto filmu se moc nemluví, postavy vydávají jen jakési zvuky, ale vše je naprosto srozumitelné. Velkou roli zde dostal motiv času (odbíjení hodin, detail ozubených kol hodinového stroje), dále je zde důležitý i motiv peněz. V roce 2003 byl během jediného dne natočen zajímavý **experiment F. A. Brabce**, film, ve které hlavní role ztvárnili Petr Jákl, Ester Geislerová a Richard Krajčo, byl zasazen do současné Prahy uprostřed silvestrovských oslav. Existuje také původní **český muzikál Krysař**, napsaný **Danielem Landou** a režijně ztvárněný jeho manželkou Mirjam Landa. Muzikál měl premiéru v divadle Ta Fantastika v roce 1996.